

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Ընտանիքի հոգեբանություն,
կոնֆլիկտներ

Առարկան՝ Անգլերեն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Մագթադ Աթոյան

Ուսուժման հաստատություն՝ Ուշշի Ն. Աղբալյանի
անվան միջն. դպրոց

Երևան 2023

Բովանդակություն

Ներածություն.....	3
1. Ընտանիքը որպես սոցիալական ինստիտուտ և նրա գործառույթները.....	4
2. Ընտանեկան դաստիարակության ոճերի վերլուծություն և դրանց ազդեցությունը երեխաների զարգացման վրա.....	6
3. Ընտանեկան կոնֆլիկտներ.....	10
4. Ուսուցչի համագործակցությունը սովորողի ծնողի հետ.....	12
Եզրակացություն.....	16
Օգտագործված գրականության ցանկ.....	18

Ներածություն

Ժամանակակից հասարակության սոցիալական կառուցվածքի ամենակարևոր տարրը ընտանիքի ինստիտուտն է: Ընտանիքի դերը հասարակության մեջ իր ուժով անհամեմատելի է ցանկացած այլ սոցիալական ինստիտուտի հետ, քանի որ հենց ընտանիքում է ձևավորվում և զարգանում մարդու անհատականությունը: Այն ծառայում է որպես հասարակության վիճակի բարոմետր, ցույց է տալիս նրա առաջընթացի աստիճանը:

Ընտանիքում է դրվում մարդկային բարոյականության հիմքերը, ձևավորվում են վարքագծի նորմերը, բացահայտվում անհատականության ներաշխարհն ու անհատական որակները: Ընտանիքը նպաստում է ոչ միայն անհատականության ձևավորմանը, այլև անձի ինքնահաստատմանը, խթանում է նրա սոցիալական, ստեղծագործական գործունեությունը, բացահայտում անհատականությունը:

Հետազոտողները հաստատում են, որ ընտանեկան կյանքը մարդկության որոշիչ հատկանիշն է, և ընտանիքը ցանկացած ժամանակակից հասարակության առաջնահերթ արժեքն է, քանի որ ընտանիքի դիրքը, նրա վիճակը բնութագրող միտումները մի տեսակ սոցիալական ցուցանիշներ են, որոնք բացահայտում են հասարակության ընդհանուր վիճակը և իրական հեռանկարները:

Պատմական զարգացման գործընթացում ընտանիքի և հասարակության, ընտանիքի և անհատի հարաբերությունները մշտապես փոխվել են տվյալ հասարակության մեջ գերիշխող արտադրության ձևի, ապրելակերպի և սոցիալական հարաբերությունների ազդեցության տակ: Հասարակության առաջընթացը մեծապես կապված էր տղամարդկանց և կանանց հարաբերությունների կարգավորման, արտադրության մեջ կանանց նկատմամբ խտրականության նվազման, սոցիալական և հոգևոր ոլորտներում, ընտանիքի գործառույթների էական փոփոխության, պայմանների ստեղծման հետ:

Այս աշխատանքի ընթացքում կդիտարկեմ ընտանիքի հայեցակարգը, կառուցվածքը և գործառույթները, ընտանեկան կոնֆլիկտների, ինչպես նաև ուսուցիչ ծնող փոխհարաբերությունների մասին:

Ընտանիքը որպես սոցիալական ինստիտուտ և նրա գործառույթները

Ընտանիքն իր գոյության ողջ պատմության ընթացքում մարդկության ստեղծած ամենամեծ արժեքներից մեկն է: Կուլիկովան ընտանիքը համարում է փոքր սոցիալ-հոգեբանական խումբ, որի անդամները կապված են ամուսնության կամ ազգակցական կապի, ընդհանուր կյանքի և փոխադարձ բարոյական պատասխանատվության հետ, և որի սոցիալական կարիքը պայմանավորված է հասարակության ֆիզիկական և հոգևոր վերարտադրության կարիքով: Հեխինակը կարծում է, որ ընտանիքը որոշակի սոցիալական ինստիտուտ է, որում որոշվում են հասարակության, ընտանիքի անդամների շահերը որպես ամբողջություն և նրանցից յուրաքանչյուրինը առանձին-առանձին: Ընտանիքը մարդկանց միավորող «տուն» է, որտեղ դրվում է մարդկային հարաբերությունների հիմքը, իրականացվում է անհատի առաջին սոցիալականացումը: Ընտանիքը, ըստ գիտնականների, մարդկության կողմից ստեղծված մեծագույն արժեքներից մեկն է իր գոյության ողջ պատմության ընթացքում: Ոչ մի ազգ, ոչ մի մշակութային համայնք չէր կարող առանց ընտանիքի: Հասարակությունը, պետությունը շահագրգռված են նրա դրական զարգացմամբ, պահպանմամբ, հզորացմամբ, յուրաքանչյուր մարդ, անկախ տարիքից, ամուր, հուսալի ընտանիքի կարիք ունի: Կոնկրետ մարդկանց կյանքում ընտանիքն ունի բազմաթիվ դեմքեր, քանի որ միջանձնային հարաբերություններն ունեն բազմաթիվ տատանումներ, դրսևորումների լայն շրջանակ: Ըստ Վ.Ի.Կուրբատովայի, «ընտանիքը ամուսնության կամ ազգակցական հարաբերությունների վրա հիմնված փոքր խումբ է, որի անդամները կապված են ընդհանուր կյանքով, փոխօգնությամբ և բարոյական պատասխանատվությամբ»: Ֆ. Ադլերը ընտանիքը սահմանեց որպես մանրանկարչական հասարակություն, որի ամբողջականությունը կախված է ողջ մարդկային մեծ հասարակության անվտանգությունից [8, էջ 45-47]:

Ընտանիքը որպես մարդկանց մի տեսակ համայնք, որպես սոցիալական ինստիտուտ, ազդում է հասարակական կյանքի բոլոր ասպեկտների վրա, սոցիալական բոլոր գործընթացներն ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն կապված են դրա հետ: Միննոյն ժամանակ, ընտանիքն ունի հարաբերական ինքնավարություն սոցիալ-տնտեսական հարաբերություններից՝ հանդիսանալով առավել ավանդական և կայուն սոցիալական ինստիտուտներից մեկը [1, էջ 67-69]:

«Ընտանիք» հասկացությունն ի սկզբանե ներառում էր սնուցման (կերակրման, քաղցը հագեցնելու) և դաստիարակության մասին գաղափարներ: Այն հիմնված է իր անդամների կենսական կարիքները պաշտպանելու և բավարարելու գործառույթների վրա: Ընտանիքն անհատի առաջնային պաշտպանիչ միջավայրն է: Ընտանիքը և՛ արդյունքն է, և՛ գուցե ավելի մեծ չափով քաղաքակրթության ստեղծողը: Ընտանիքը հասարակության սոցիալական և տնտեսական զարգացման կարևորագույն աղբյուրն է: Այն արտադրում է հիմնական սոցիալական հարստությունը՝ մարդ:

Ընտանիքը երեխայի անհատականության զարգացման առաջատար գործոնն է, որից մեծապես կախված է մարդու հետագա ճակատագիրը: Ընտանիքը բնութագրվում է մի քանի գործոններով՝

Առաջինը, որ բնութագրվում է որպես դաստիարակության գործոն, նրա դաստիարակության միջավայրն է, որտեղ բնականաբար կազմակերպված է երեխայի կյանքն ու գործունեությունը: Հայտնի է, որ մարդն արդեն մանկուց զարգանում է որպես սոցիալական էակ, որի համար միջավայրը ոչ միայն պայման է, այլև զարգացման աղբյուր: Երեխայի փոխազդեցությունը շրջակա միջավայրի և, առաջին հերթին, սոցիալական միջավայրի, միկրոմիջավայրի հետ, «մարդկության կողմից ստեղծված մշակույթի» ձուլումը (Ա. Ն. Լեոնտև) առաջնային դեր է խաղում նրա մտավոր զարգացման, անհատականության ձևավորման գործում:

Հատուկ դաստիարակչական «միջոցառումները», որոնք ուղղված են երեխայի անհատականության ցանկացած հատկությունների, որակների զարգացմանը, շտկմանը, աննշան տեղ են զբաղեցնում ժամանակակից ընտանիքում, թեև տնային կրթության մեջ սահմանվել են որոշակի պահանջներ, արգելքներ, պատիժներ և պարգևներ: Եվ, այնուամենայնիվ, կյանքի յուրաքանչյուր պահի միահյուսվում են դաստիարակչական կամ ուսուցողական բնույթի մեծահասակների որոշակի ազդեցություններ: Որքան փոքր է երեխան, այնքան ավելի սահմանափակ են խնամքի, հսկողության, վերապատրաստման և դաստիարակության գործընթացները համակցված [6, էջ 77-80]:

Ընտանեկան կրթության բովանդակությունը շատ բազմազան է: Այս առումով ընտանիքում ձեռք բերված սոցիալական փորձը խիստ իրատեսական է: Երեխային

մոտ մեծահասակների նկատվող վարքագծի պրիզմայով նա կառուցում է իր վերաբերմունքն աշխարհի նկատմամբ, պատկերացումներ է կազմում որոշ երևույթների, առարկաների արժեքի մասին: Ընտանիքը երեխային տրամադրում է վարքագծային տարբեր մոդելներ, որոնցով նա կառաջնորդվի՝ ձեռք բերելով սեփական սոցիալական փորձը: Լիովին կարելի է ասել, որ ընտանեկան դաստիարակության միջավայրը որոշում է երեխայի աշխարհի կերպարի առաջին ուրվագծերը, ձևավորում համապատասխան կենսակերպ:

Ընտանիքում սոցիալականացման գործընթացները ներառված են ընտանիքի առօրյա կյանքում, առօրյայում, ընտանիքի անդամների, այդ թվում՝ երեխաների դերերի բաշխման մեջ, ընդլայնված և անթույլատրելի սահմանման մեջ, մեծահասակների արժեքային կողմնորոշումների մեջ: Հաղորդակցության ներընտանեկան կառույցները, տնային տեսարանները և ծեսերը կախված են ընտանիքի կենսապայմաններից, ամուսնության համակարգում կոնֆլիկտների հավանականությունից, որոնք տարբեր ձևերով ձևակերպված են ծնողների անձնական հատկանիշներով. դրանց համապատասխան՝ դեռահասին տրամադրվում է տարբեր աստիճանի ազատություն, ինքնորոշում, ինքնաներկայացում և զարգացում: Ընտանիքում սոցիալականացման գործընթացի բոլոր ասպեկտները լուսաբանելը չափազանց դժվար է, քանի որ նրանք չեն ենթարկվում հստակ և կայուն կանոնների, սակայն գտնվելով սոցիալական միջավայրի և անձնական կյանքի փորձի բազմազան ազդեցության տակ յուրաքանչյուր ընտանիք զարգացնում է ներընտանեկան հարաբերությունների իր դինամիկան [5, էջ 27-39]:

Ընտանեկան դաստիարակության ոճերի վերլուծություն և դրանց ազդեցությունը երեխաների զարգացման վրա

Ըստ ընտանիքում ծնողների և երեխաների փոխհարաբերությունների ոճի՝ առանձնանում է ավտորիտար, ժողովրդավարական, ազատական և ամենաթողության դաստիարակությունը:

Ի.Ս. Կոնը գրում է, որ ծնողները միշտ չէ, որ կիրառում են դաստիարակության նույն ոճը, հայրերը սովորաբար ընկալվում են որպես երիտասարդ տղամարդիկ և իրականում ավելի կոշտ և ավտորիտար են, քան մայրերը, ուստի ընտանեկան ոճը

որոշ չափով փոխզիջումային է: Հայրն ու մայրը կարող են լրացնել միմյանց, կամ կարող են խաթարել միմյանց ազդեցությունը:

Ավտորիտար դաստիարակությունը դաստիարակության մի տեսակ է, որտեղ որոշակի գաղափարախոսություն ընդունվում է որպես միակ ճշմարտություն: Միաժամանակ գերիշխում է նման կրթական մեթոդը որպես պահանջ: Հարկադրանքը երեխաներին սոցիալական փորձի փոխանցման հիմնական միջոցն է: Հարկադրանքի աստիճանը որոշվում է նրանով, թե որքանով երեխան իրավունք ունի որոշել կամ ընտրել անցյալի մեծածախ և արժեքային համակարգի բովանդակությունը՝ ընտանեկան արժեքներ, վարքագծի նորմեր, հաղորդակցման կանոններ, կրոնական արժեքներ և այլն: Ծնողների գործունեության մեջ գերակշռում է համընդհանուր խնամակալության դոգման, ամենագիտության անսխալականությունը:

Ըստ Թ.Ա. Կուլիկովայի, ավտորիտար ոճին բնորոշ է ղեկավարության բարձր կենտրոնացումը՝ մեկ անձի կառավարման գերակայությամբ: Տվյալ դեպքում ծնողը միայնակ է որոշումներ կայացնում ու չեղարկում, կրթության ու դաստիարակության խնդիրներին վերաբերող հարցերի մեծ մասն ինքն է որոշում: Երեխաների գործունեությունը վերահսկելու գերակշռող մեթոդները պատվերներն են, որոնք կարող են տրվել կոշտ և փափուկ ձևով: Ավտորիտար ծնողը միշտ խիստ վերահսկում է երեխաների վարքագիծը և պահանջում է իր ցուցումների կատարման հստակությունը: Երեխաների նախաձեռնությունը չի խրախուսվում կամ խրախուսվում խիստ սահմանված սահմաններում: Ավտորիտար ոճը երեխաների մոտ առաջացնում է ծնողներից օտարում, ընտանիքում նրանց աննշանության և անցանկալիության զգացում:

Ժողովրդավարական ոճը գործնականում կարող է իրականացվել «Հավասար հավասարների մեջ» փոխաբերությունների համակարգում՝

1. Առաջին տարբերակը ծնողների և երեխաների հարաբերությունների ոճն է, որի շրջանակներում հայրը կամ մայրը հիմնականում կատարում են երեխայի գործողությունները համակարգելու անհրաժեշտ պարտականությունները կրթական գործունեության կազմակերպման, հանգստի ինքնակրթության և այլնի համար՝ հաշվի առնելով նրա շահերը և սեփական կարծիքը՝

համաձայնեցնելով նրա հետ «մեծահասակների» իրավունքների վերաբերյալ բոլոր հարցերն ու խնդիրները:

2. Երկրորդ դիրքն իրականացվում է ծնողի և դեռահասի հարաբերություններում, որտեղ գերիշխում է գործունեության և հարաբերությունների բարձր մշակույթը, մեծ վստահությունը երեխայի նկատմամբ և վստահությունը նրա բոլոր դատողությունների, գործողությունների և արարքների ճիշտության նկատմամբ: Այս դեպքում ծնողները ճանաչում են նրա ինքնավարության իրավունքը և հիմնականում խնդիր են տեսնում երեխայի ինքնուրույն գործողությունները համակարգելու, դեռահասին ինքն իրեն դիմելու օգնելու մեջ:

Ըստ Լ.Ս. Ալեքսենի, ավագ դպրոցի աշակերտների և նրանց ծնողների միջև լավագույն հարաբերությունները սովորաբար զարգանում են, երբ ծնողները հավատարիմ են կրթության ժողովրդավարական ոճին: Ժողովրդավար ծնողների երեխաները լավագույնս հարմարվում են: Մյուս երեխաների համեմատ նրանք ավելի ինքնավստահ են, լիովին վերահսկում են իրենց և սոցիալապես իրավասու: Ժամանակի ընթացքում այս երեխաների մոտ ձևավորվում է բարձր ինքնագնահատական և շատ ավելի լավ են դրսևորվում դպրոցում, քան վարքագծային տարբեր ոճերով ծնողների կողմից դաստիարակված երեխաները:

Ընտանիքում ամենաթողության ոճը սովորաբար փորձարկվում է որպես բոլոր տեսակի հարաբերությունների բացակայություն՝ ընտանեկան միության անդամների անջատում և օտարում միմյանցից, նրանց կատարյալ անտարբերություն մյուսի գործերի և զգացմունքների նկատմամբ:

Դեռահասների և ծնողների միջև փոխհարաբերությունները հասկանալու համար անհրաժեշտ է իմանալ, թե ինչպես են այդ հարաբերությունների գործառույթները փոխվում տարիքի հետ, և դրանց հետ կապված գաղափարները երեխայի, մոր և հայրիկի աչքում գործում են մի քանի ձևով, որպես հուզական ջերմության աղբյուր և աջակցություն, առանց որի երեխան իրեն անպաշտպան և անօգնական է զգում, որպես ուժ, ուղղորդող իշխանություն, օգուտների, պատիժների և պարգևների կառավարիչ, որպես օրինակ, որը պետք է հետևել, իմաստության և անձնական մարդկային որակների մարմնացում, որպես ավագ ընկեր և խորհրդատու,

ում կարելի է վստահել ամեն ինչում: Բայց այս ֆունկցիաների հարաբերակցությունը և դրանցից յուրաքանչյուրի հոգեբանական նշանակությունը տարիքի հետ փոխվում է:

Անչափահաս իրավախախտների ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ շատ դեպքերում այդ երեխաները դաստիարակվել են այնպիսի ընտանիքներում, որտեղ թույլտվությունը զուգորդվել է թշնամանքի հետ: Բայց կան նաև բավականին հավաստի ապացույցներ, որ հուզական ջերմության ավելցուկը նույնպես վնասակար է ն՛ տղաների, և՛ աղջիկների համար: Դա նրանց համար դժվարացնում է իրենց ներքին ինքնավարության ձևավորումը և առաջացնում է ինամակալության կայուն կարիք, կախվածությունը որպես բնավորության հատկանիշ: Անկախության աճը սահմանափակում է նաև ծնողական իշխանության գործառույթները [7, էջ 134-136]:

Կրթության ազատական ոճը (չմիջամտելը) բնութագրվում է կրթության և դաստիարակության գործընթացի կառավարմանը հոր կամ մոր ակտիվ մասնակցության բացակայությամբ: Շատ, նույնիսկ կարևոր հարցեր և խնդիրներ իրականում կարող են լուծվել առանց նրանց ակտիվ մասնակցության և առաջնորդության: Ցանկացած աշխատանք կատարելու համար նրանք հաճախ ստիպված են լինում համոզել իրենց երեխաներին: Նրանք հիմնականում լուծում են այն հարցերը, որոնք իրենք են հասունանում, ժամանակ առ ժամանակ վերահսկում են երեխայի աշխատանքը, նրա պահվածքը: Այստեղ երեխաներին տրվում է առատ ազատություն՝ ծնողների կողմից ոչ մի սահմանափակում չկիրառող փոքր առաջնորդությամբ: Ընդհանրապես, նման ծնողին բնորոշ է ցածր պահանջները և թույլ պատասխանատվությունը կրթության արդյունքների նկատմամբ:

Գործնականում այս ոճերից ոչ մեկը չի կարող հայտնվել «մաքուր տեսքով»: Այնպես որ, ըստ մի շարք հեղինակների (Ս. Բանդուրա, Լ.Ա. Վոլոշին, Վ.Վ. Ուստինով և ուրիշներ) միայն դեմոկրատական ոճի կիրառումը ոչ միշտ է արդյունավետ: Յուրաքանչյուր ընտանիք կարող է օգտագործել տարբեր ոճեր՝ կախված իրավիճակներից և հանգամանքներից, սակայն երկարաժամկետ պրակտիկան ձևավորում է կրթության անհատական ոճ, որը համեմատաբար կայուն է, քիչ դինամիկա ունի և կարող է բարելավվել տարբեր ուղղություններով [9, էջ 143-144]:

Այսպիսով հաշվի առնելով ընտանեկան դաստիարակության հիմնական ոճերը, պետք է նշել, որ ընտանիքում կա երեխաների դաստիարակության չորս ոճ՝ դրանք ներառում են՝ ժողովրդավարական, ազատական, ավտորիտար և ամենաթողության:

Ընտանեկան կոնֆլիկտներ

Հոգեբանության մեջ կոնֆլիկտը հասկացվում է որպես երկու կամ ավելի մարդկանց փոխադարձ բացասական հոգեվիճակ, որը բնութագրվում է թշնամանքով, հարաբերություններում նեգատիվիզմով, որը պայմանավորված է հայացքների, շահերի կամ կարիքների անհամատեղելիությամբ:

Ընտանեկան կոնֆլիկտները սովորաբար կապված են մարդկանց ցանկության հետ՝ բավարարելու որոշակի կարիքներ կամ պայմաններ ստեղծելու դրանց բավարարման համար՝ առանց հաշվի առնելու զուգընկերոջ շահերը:

Կոնֆլիկտները կարող են լինել բաց կամ թաքնված: Բաց հակամարտությունները ունենում են վեճի, սկանդալի, ծեծկռտուքի և այլնի ձևեր: Թաքնված կոնֆլիկտները արտաքին վառ դրսևորում չունեն, սա ներքին դժգոհություն է, բայց նրանց ազդեցությունը ամուսնական հարաբերությունների վրա պակաս շոշափելի չէ, քան բացերը: Ընտանիքում կոնֆլիկտների առանձնահատկությունները արտահայտվում են նրանով, որ ամուսինների հոգեվիճակը կարող է վերածվել սթրեսի, խեղաթյուրելով մարդու հոգեկանը: Մարդու հոգևոր աշխարհում բացասական փորձառությունները սրվելով կարող են առաջացնել դատարկության վիճակ, որում ամեն ինչ անտարբեր է թվում:

Դիտարկենք ընտանեկան կոնֆլիկտի առաջացմանն ու դրսևորմանը բնորոշ հիմնական կետերը [10, էջ 80-83]: Բոլոր դժվարությունները, որոնց բխվում է ընտանիքը, կարելի է բաժանել՝ ըստ իրենց գործողության տևողության և ուժի:

Հակամարտությունը, որպես կանոն, առաջանում է ոչ թե մեկ, այլ մի շարք պատճառներով, որոնցից պայմանականորեն կարելի է առանձնացնել հիմնականը՝ ամուսինների չբավարարված կարիքները:

Կարելի է տալ կոնֆլիկտների հետևյալ դասակարգումը՝ հիմնված ամուսինների չբավարարված կարիքների վրա՝ [11, էջ 44-56]

1. Կոնֆլիկտներ, վեճեր, որոնք ծագում են սեփական «ես»-ի արժեքի և նշանակության չբավարարված կարիքի հիման վրա, գուզընկերոջ կողմից արժանապատվության զգացման խախտում, նրա արհամարհական, անհարգալից վերաբերմունք:
2. Կոնֆլիկտներ, վեճեր, հոգեկան սթրես՝ հիմնված ամուսինների չբավարարված սեռական կարիքների վրա:
3. Հոգեկան սթրես, դեպրեսիա, կոնֆլիկտներ, վեճեր՝ կապված դրական հույզերի ամուսիններից մեկի կամ երկուսի չբավարարված կարիքի հետ՝ սիրալիրության պակաս, խնամք, ուշադրություն, հումորի ըմբռնում, նվերներ:
4. Կոնֆլիկտներ, վեճեր՝ կապված ամուսիններից մեկի՝ ակոհոլի, մուլախաղերի և հիպերտրոֆիկ այլ կարիքների նկատմամբ կախվածության հետ, ինչը հանգեցնում է ընտանեկան միջոցների ոչ տնտեսական և անարդյունավետ, իսկ երբեմն էլ անօգուտ ծախսմանը:
5. Ֆինանսական տարաձայնություններ, որոնք ծագում են բյուջեի բաշխման, ընտանիքի պահպանման, գուզընկերներից յուրաքանչյուրի կողմից ընտանիքի նյութական աջակցության հարցում ամուսիններից մեկի չափազանցված կարիքների հիման վրա:
6. Կոնֆլիկտներ, վեճեր ամուսինների՝ սննդի, հագուստի, տան բարեկարգման կարիքների բավարարման պատճառով և այլն:
7. Կոնֆլիկտներ՝ կապված փոխօգնության, փոխադարձ աջակցության, ընտանիքում աշխատանքի բաժանման, տնային տնտեսության, երեխաների խնամքի շուրջ համագործակցության անհրաժեշտության հետ:
8. Հակամարտություններ, վեճեր, որոնք հիմնված են տարբեր կարիքների և հետաքրքրությունների վրա հանգստի և ժամանցի, տարբեր հոբբիների վրա:

Ըստ ընտանեկան կապերի համար վտանգավորության աստիճանի՝ կոնֆլիկտները կարող են լինել՝

- Ոչ վտանգավոր - առաջանում են օբյեկտիվ դժվարությունների, հոգնածության, ղյուրագրգռության, «նյարդային պառակտման» վիճակի առկայության դեպքում, հանկարծակի սկսելով, հակամարտությունը կարող է արագ ավարտվել:
- Վտանգավոր - տարաձայնությունները ծագում են այն պատճառով, որ ամուսիններից մեկը, ըստ մյուսի, պետք է փոխի վարքի գիծը, օրինակ, հարազատների հետ կապված, հրաժարվի որոշ սովորություններից, վերանայի կյանքի ուղեցույցները, դաստիարակության տեխնիկան և այլն:
- Շատ վտանգավոր – կարող է հանգեցնել ամուսնալուծության:

Կոնֆլիկտների առաջացումը կապված է մարդկանց ցանկության հետ՝ բավարարելու որոշակի կարիքներ կամ պայմաններ ստեղծելու դրանց բավարարման համար՝ առանց հաշվի առնելու մեկ այլ ամուսնու կամ ընտանիքի անդամի շահերը: Այդ իսկ պատճառով ցանկալի է իրականացնել մի շարք միջոցառումներ, որոնք կանխարգելիչ ֆունկցիա կունենան:

Ուսուցչի համագործակցությունը սովորողի ծնողի հետ

Մի հին մանկավարժական աֆորիզմում ասվում է՝ «Երեխաների հետ աշխատելու ամենադժվարը նրանց ծնողների հետ աշխատելն է»:

Ընտանիքը, որպես կրթական կոլեկտիվ, ունի մի շարք առանձնահատկություններ: Առաջին հերթին այն կոլեկտիվ է՝ միավորված ոչ միայն ընդհանուր նպատակով, այլև ազգակցական կապերով: Ծնողական զգացմունքները, ծնողական սերը մի տեսակ կատալիզատոր են, որն արագացնում է անձի զարգացումը: Սա համեմատաբար կայուն թիմ է, որտեղ շփումը տեղի է ունենում անընդհատ, հնարավոր ամենալայն տարածքներում, տարբեր գործողություններում:

Ընտանիքում է դրվում եւ ապահովվում անհատականության կարելորագույն զծերի դաստիարակությունը: Դրանում սովորողը ստանում է աշխարհի մասին առաջին պատկերացումները, այստեղ ձեւավորվում է հասկացությունների, հայացքների զգացմունքների, սովորությունների ֆոնդը, որն ընկած է անհատի բարոյական ձեւավորման հիմքում: Միայն ընտանիքում է հնարավոր ստեղծել եւ վերարտադրել իսկապես ազգակցական հարաբերությունների մշակույթ, տիրապետել

սոցիալական կարեւորագույն դերերին, ձեւավորել մշակույթ, հարստացնել բարոյական փորձը:

Ընտանիքը կոչված է ապահովելու երեխայի կյանքի ողջամիտ կազմակերպումը, օգնելու յուրացնել ավագ սերունդների կյանքի եւ աշխատանքի դրական փորձը, կուտակել գործունեության, սովորությունների, հարաբերությունների արժեքավոր անհատական փորձ:

Ծնողների հետ փոխգործակցությունը դպրոցի եւ յուրաքանչյուր ուսուցչի աշխատանքում հրատապ եւ բարդ խնդիրներից է:

Ընտանիքները շատ տարբեր են, յուրաքանչյուրն ունի իր խնդիրներն ու դժվարությունները, ուստի հնարավոր չէ պատրաստի եւ միակ ճիշտ պատասապխանը տալ այն հարցին, թե ինչպես շփվել ընտանիքի հետ:

Շատ բան կախված է ուսուցչի ինտուիցիայից, հմտությունից, ով պետք է վերլուծի տարբեր հանգամանքների համալիրը, որպեսզի ճիշտ որոշում կայացնի որոշակի իրավիճակում ծնողների եւ սովորողի հետ շփվելու մեթոդների եւ միջոցների ընտրության հարցում:

Ծնող - ուսուցիչ կապի պահպանումը ուսումնական գործընթացում աշակերտի հաջողության բանալին է, իսկ ծնողների եւ դպրոցի միջեւ կապի բացակայությունը, ինչպես նաեւ դպրոցի ու ծնողների չհամաձայնեցված գործողությունները վնասում են երեխայի կրթությանն ու դաստիարակությանը:

Երկկողմանի համագործակցության շնորհիվ կարելի է սովորողի համար ապահովել այնպիսի կրթական միջավայր, որտեղ վերջինս իրեն կզգա պաշտպանված ու կարեւոր: Ծնող - ուսուցիչ համագործակցությունն իր դրական ազդեցությունն է ունենում սովորողի առաջադիմության, արժեհամակարգի ձեւավորման, հաջողություններ եւ հաղթանակներ ունենալու վրա:

Ծնողների եւ ընտանիքների ներգրավումը իրենց երեխաների կրթության գործում արժեքավոր ներդրում է ցանկացած ծրագրի համար: Ընտանիքին յուրաքանչյուր երեխայի կրթության իմաստալից մասը դարձնելու համար ուսուցիչը պետք է՝

- ծնողներին եւ ընտանիքներին դիտի որպես գործընկերներ .կանոնավոր կերպով հաղորդակցվի նրանց հետ;

- հրավիրի ընտանիքներին իրենց մասնակցությունը բերելու ծրագրին;
- ընդլայնի աջակցությունը ընտանիքներին՝ տնային պայմաններում ուսմանը նպաստելու նպատակով;
- աջակցի ընտանիքներին ռեսուրսներից եւ ծառայություններից օգտվելու հարցում:

Արդյունքում սովորողը միշտ կլինի ուշադրության կենտրոնում, կլինի կառավարելի եւ որոշակի խնդիրների առկայության դեպքում հեշտությամբ կլուծի իր առջեւ ծառայած խնդիրները: Ուսուցիչը կարող է նաեւ համագործակցության արդյունքում օգնել սովորողի ծնողին ցանկացած կոնֆլիկտային իրավիճակներում:

Հետազոտությունները ցույց են տվել, որ սովորողները ավելի լավ են դպրոցում, երբ նրանց ծնողը կամ խնամակալը ներգրավված է ուսումնական գործընթացին:

<<Ծնողների ներգրավվածություն>> տերմինը նշանակում է միասնական եւ անընդմեջ պատասխանատվություն աշակերտի հաջողությունների եւ ուսման բարելավմանը ինչպես տանը, այնպես էլ դպրոցում: Այն միավորում է ծնողներին եւ ուսուցիչներին, որպեսզի նրանք միահամուռ ուժերով նպաստեն աշակերտի առաջադիմության բարելավմանը: Երբ ծնողը ներգրավված է զավակի կրթության գործընթացում, աշակերտն ունի ավելի բարձր առաջադիմություն, այդ նույն ժամանակ բարելավվում է հաճախման ցուցանիշը, սովորողի մոտ զարգանում է սոցիալական շատ կարեւոր հմտություններ եւ նրա վարքը դրական է դառնում ինչպես տանը, այնպես էլ դպրոցում: Սրանք շատ կարեւոր գործոններ են, որոնք ազդում են աշակերտի վրա ինչպես դպրոցում, այնպես էլ ապագա մասնագիտական գործունեության ընթացքում: Ծնողները տեղեկացված են լինում իրենց երեխաների կրթական կարիքների մասին եւ խրախուսում են ներգրավվելը:

Ծնող - դպրոց կապը ավելի կամրապնդվի, եթե հաճախակի հրավիրվեն ծնողական ժողովներ, հանդիպումներ, խորհրդատվություններ, տարբեր հետաքրքրաշարժ միջոցառումներ: Այդ կապը էլ ավելի կզարգացնենք, եթե օգտագործենք ժամանակակից տեխնոլոգիաներ: Օգտագործելով ժամանակակից տեխնոլոգիաները /համակարգիչ, հեռախոս/ կարելի է ծնողների հետ քննարկումները կատարել հեռավար: Տեխնոլոգիաները հնարավորություն են տալիս երեխայի

կրթական կարիքների եւ ուսման առաջադիմության կամ կարգապահական խնդիրների մասին տեղեկանալ ավելի շուտ:

Ուսուցիչն օգտագործելով ժամանակակից տեխնոլոգիաները կարող է աշակերտի առաջընթացի մասին հաշվետվություն ուղարկել տուն՝ շաբաթական կամ ամսեկան մի քանի անգամ: Միացման այս ձեւը ծնողներին տալիս է սովորողի գիտական առաջընթացի շոշափելի վկայություններ:

Եզրակացություն

Ընտանիքը ինտելեկտուալ և միջնորդական օղակ է սոցիալ-պատմական փորձը երեխային փոխանցելու և, առաջին հերթին, մարդկանց միջև հուզական և ժողովրդավարական հարաբերությունների, երևույթների, կյանքի արտադրանքի հետ առնչվելու համար:

Վերլուծելով հոգեբանական և մանկավարժական գրականությունը՝ պարզ է դառնում, որ ընտանիքը մարդու սոցիալական գործունեության համակարգ է: Այն իր անդամներին ապահովում է տնտեսապես, սոցիալապես և ֆիզիկապես:

Ընտանիքը կատարում է հասարակության համար կարևոր մի շարք գործառույթներ, որոնք անհրաժեշտ են յուրաքանչյուր մարդու կյանքի համար, այն դաստիարակչական, վերարտադրողական, կենցաղային, սոցիալապես վերահսկող, հանգստի կազմակերպման գործառույթ է: Աշխատանքի ընթացքում ուսումնասիրվել են ընտանեկան դաստիարակության ոճերը և դրանց ազդեցությունը երեխայի անհատականության զարգացման վրա՝ ժողովրդավարական, ավտորիտար, ամենաթողության և ազատական: Այսպիսով, դաստիարակության ավտորիտար ոճով հարկադրանքը դիտվում է որպես կրթության հիմնական մեթոդ, ծնողների գործունեության մեջ գերիշխում է համընդհանուր խնամակալության, անսխալականության և անհատական որոշումների կայացման դոգման:

Ընտանեկան կոնֆլիկտները սովորաբար կապված են մարդկանց ցանկության հետ՝ բավարարելու որոշակի կարիքներ կամ պայմաններ ստեղծելու դրանց բավարարման համար՝ առանց հաշվի առնելու զուգընկերոջ շահերը:

Ուսուցչի, սովորողի ծնողի կամ նրա օրինական ներկայացուցչի համագործակցությունը բավականին պատասխանատու է կարելու գործընթաց է: Կողմերը պետք է քաջ գիտակցեն, որ իրենց համագործակցության հիմքում կրթության առաջնային շահերի՝ սովորողների սովորելու իրավունքի իրականացումն է:

Կողմերի համագործակցությունը պետք է հիմնված լինի մարդկային բարձր ու բարոյական որակների վրա: Այստեղ չի կարելի ստորադասել որեւէ կողմի գործառույթները:

Հարկավոր է հաճախակի ծնողական ժողովներ իրականացնել, որպեսզի հնարավոր մշտադիտարկել կրթական հնարավոր խնդիրներն ու սովորողների՝ տարիքայի առանձնահատկություններով պայմանավորված վարքային շեղումներն ու գտնել միասնական լուծման տարբերակներ:

Հարկավոր է բոլոր սովորողների ծնողների մեջ ստեղծել բարոյահոգեբանական կայուն ու առողջ միջավայր, որպեսզի հնարավոր լինի խուսափել կոնֆլիկտային իրավիճակներից:

Ամփոփելով՝ պետք է նշել, որ, որպես կանոն, երեխաները սովորում են իրենց ծնողների վարքագծի օրինաչափությունները, վստահություն ձեռք բերում դրանց արդյունավետության նկատմամբ և հետագայում դրանք կարող են օգտագործել որպես իրենց երեխաների դաստիարակություն:

Գրականության ցանկ

1. Алексеева Л. С., Плотник М. М., Спиваковская А. С., Ширинский В. И. Влияние внутрисемейных отношений на формирование личности ребенка. – Вып. 1. – М.: ЦБКТИ Минсоцзащиты населения Российской Федерации, 1995. – 40 с.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1998.
3. Буянов М. И. Ребенок из неблагополучной семьи: Записки детского психиатра: Кн. для учителей и родителей. – М.: Просвещение, 1988. – С 234 с.
4. Василькова Ю. В., Василькова Т. А. Социальная педагогика: Курс лекций: Учеб. пособие для студ. пед. вузов и колледжей. – М.: Издат. центр «Академия», 1999. – С. 289.
5. Воспитательный потенциал семьи и социализация детей // Педагогика.- 1999.- № 4.- С. 27-39
6. Ковалев С.В. Психология семейных отношений.- М.: Педагогика, 1989
7. Ковалев С. В. Психология современной семьи. – М.: Просвещение, 1989. – 340 с.
8. Куликова Т. А. Семейная педагогика и домашнее воспитание: Учебник для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издат. центр «Академия», 1999. – 238 с.
9. Мастюкова Е.М., А.Г. Московкина. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии: Учеб. пособ. для студ. высш. учеб заведений / Под ред. В.И. Селиверстова.- М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003.
10. Шевандрин Н.И. Социальная психология в образовании. – М.: Владос, 1995-С.80-83.
11. Сысенко В.А. Супружеские конфликты. – М.: Мысль, 1989-С.44-56.